

AZ UDVARI BOLOND ÉS A KIRÁLYNŐ

RÉSZLETEK
BOLESLAV
POLÍVKA
ÉS VERA
CHYTILOVÁ
FORGATÓ-
KÖNYVÉBŐL

Vera Chytilová mindig valami szokatlannal lepi meg nézőit, elég csak néhány címet említeni eddigi filmográfiájából: *Szászsorszápek*, *A paradicsomi fák gyümölcsei*, *Játék az almáért*, *Panelsztori*, *Egy faun megkésett délutánja* . . . Ahogy mondani szokta, kevés dologtól irtózik annyira, mint az unalomtól. Nem hajlandó sem unatkozni, sem untatni. Így aztán minden olyan téma, amely felvillanyozza, számára egyben provokáció is, hogy az adott ötlethez újszerű, öntörvényű formát találjon.

Ilyen impulzust jelentett Chytilovának a brünni „beszélő mim”, Boleslav Polívka (szerző, színész, rendező) és francia színésznő-felesége, Chantal Poulain különös, nagy sikerű színpadi produkciója: *Az udvari bolond és a királynő*. (Polívka vendégszínházi előadása a magyar közönség 1986-ban láthatta a Katona József Színházban, egyébként pedig Chytilová *Kalamajka*

című, Magyarországon rövidesen bemutatásra kerülő filmjének is ő a főszereplője.) Az említett előadásban szervesen ötvöződik a pantomim és a „normális” színjátszás; intelligens humorával, frapáns gegjeivel maradandó élmény. A tényrnyi — csak a legszükségesebb kellékekkel berendezett és minden technikát nélkülöző — színpadon elejétől végig csak ők ketten, „az udvari bolond és a királynő” vannak jelen. A néző kezdetben remekül szórakozik, hiszen szellemes mókázást lát és hall, de aztán felfedezheti a sokértelmű parabolát: példázatot a hatalom és a művészet közötti viszony csálóka mivoltáról; férfi és nő kapcsolatának változékonyságáról; életről, halálról . . .

Néző legyen a talpán, aki el tudja kép-

zelni, milyen lehet a film, amely ebből a darabból készült. Chytilová és Polívka invenciójokkal, merész fantáziáikkal és humorérékükkel a lehetetlent is megkísértették. Először is a forgatókönyvben megsokszorozták az eredeti „alapanyagot” úgy, hogy azt többdimenziós, reális és imaginatív játéktérrel bővítették. A meseszerű időtlenségben játszódó többszereplős cselekményt változtatják oly módon, hogy a két síkon mozó történet kontrasztjai többszörösen „megcsavarják” az alaptémát. Ez persze további összefüggésekkel, jelentőségekkel, gondolati mondanivalókkal gazdagítja a filmet. Ilyen például az idő sajátos relativitása, az ember és a természet viszonya, a képzelet hatalma, az általánosan elfogadott kon-

venciók káros és igazságtalan hatása, mindenekelőtt a bölcs balgaság dicsérete . . . Azt pedig, hogy a film látványvilága mennyire eredeti, merész és szuggesztív, talán hangsúlyozni sem szükséges.

Az *udvari bolond és a királynő* című filmet ez év elején mutatták be Csehszlovákiában. S mint Chytilová filmjei általában, ez is sok vitát kelt és valószínűleg senkit sem hagy hidegen. Vannak már lelkes dicsérői és elszánt bírálói: van, aki örül, hogy különös művészi élményben volt része, van, aki szerint a film túl artisztikus, cselekménye rejtjeles, nem eléggé áttekinthető . . . Álljon itt ízelítőül egy részlet a film forgatókönyvéből.

1. Kamra, lépcső, folyosó (nappal)

Az udvari bolond vaksi tükör előtt festi magát. Vastagon keni arcára a festéket. Közben félhangosan lamentál: — *Neveléseseznek, rútának, ütődöttnek kell lennem . . . hogy szeressenek . . .*

Magára húzza a tarka göncöt, rongyokból púpot dugdos a hátára. Kis szünetekkel folyamatosan nyavalyog, panaszkodik: — *Már nagyon régen volt, hogy engem szemelt ki a sors ide, udvari bolondnak . . . Nagyon régen . . .*

Bicegve-csoszogva elhagyja kamráját. Széles lépcsőn sántikál fölfelé: — *Régóta az a dolgom, hogy megalázkodjak. Hogy megnevettesek mindekit . . .* — Megtorpan, feszülten figyel; az emeletről hangos szóváltás hallatszik. — *Az a dolgom, hogy féljek . . .* — Habozva továbboson. — *Hogy vigyorgjak . . .* — A vastag fal keskeny, gótikus ablakán besütő, éles napfény megvilágítja a bolond szánalmasan torz alakját. — *Hogy dadogjak . . .*

Mozdulatlan pánccélvértezetek mellett biceg végig a folyosón. Az egyik hirtelen megmozdul és csörömpölve-nyikorogva neki-szegzi a lándzsáját. A bolond ijedten hátrál. Artikulálatlanul felüvölt. Aztán megnyugszik, kiköp: — *Kuss, te átkozott!*

Dohogva behúzódik egy ablakrésbe. Panaszosan felsóhajt: — *Már régóta én vagyok itt az udvari bolond . . . És csak várok és várok . . .* — Hegyes orrú posztócipőbe bújtatott lábát keresztbe rakja, megtámasztja az állát. Észrevesz egy pókot, amint az ablak sarkában hálóját fonja. Odanyúl érte és a tenyerébe veszi. — *Ne félj, nem bántalak . . .* — nyugtatja az idegesen szaladgáló pókot.

Majd újra a fenti perpatvarra figyel. Egy férfihang németül ordítzik, egy női hang franciául rikácsol. A bolond egykedvűen megállapítja: — *Már megint veszekednek. Hát persze . . . Tudhatnám . . . Nem is csoda: a királynő francia, a király német . . . Inkább elmegyek . . .* — Feláll és indulna visszafelé, amikor a hisztérikus női hang: — *Bolond Bouffon!!*

A bolond megdermed, felnéz az ajtónálló pánccélosra. Az csörömpölve utat enged. A bolond rávigyorog: — *Aki kapja, marja!* — Aztán szenvedő pofával az ajtóhoz biceg. Aggódva-gyűlölködve sziszegi: — *Na, ettől se várhatok ma semmi jót!* — és vigyázva lenyomja a magasra szerelt kilincset.

3. Trónterem (nappal)

Az udvari bolond alázatosan hajbókolva becsoszog a hatalmas ajtón. Szertartásosan a földig hajol és alulról pislogva igyekszik kifürkészni, mit várhat úrnőjétől. Amikor látja a királynő bosszús arcát, összegörnyed és fájósan feljajdul.

A királynő még mindig dühöng, de azért felfigyel bolondja fájdalmas fintorára. Élesen felcattan: — *Te fáradt vagy?*

A bolond megrémül a fenyegető hangtól; ijedten hebegi: — *Én soha, anyácskám, soha!*

Boleslav Polívka, Slach szerepében

A királynő felháborodva reagál: — *Nem szólítani anyácskámnak!*

A bolond ugyan továbbra is alázatosan görnyedezik, de mérsékelten kijavítja: — *Ne szólíts!*

A királynő furcsamód megnyugodva utána mondja: — *Ne szólíts anyácskámnak!*

A bolond látja, hogy sikerült elterelnie figyelmét előbbi haragjáról. Sunyi mosollyal gúnyolódik, . . . félre: — *Nem tud csehül, nem tud csehül! . . .!* — aztán odakuporodik a trón tövébe.

A királynő hirtelen felsikolt: - *Megölni! Megölni!*

A bolond értetlenül ránéz, majd meglátja a saját karján felfelé mászkáló jó pajtást, a pókot. Markába fogja és mutatja a királynőnek: - *Hiszen ez senkit nem bánt!*

De a királynő iszonyodva felugrik és tisztességtől sziszegi: - Si non, je vais te mettre en cage! Ketrebbe!

A bolond néhány másodpercig farkasszemet néz a királynővel, aztán kijavítja: - *Tömlöcbe . . .* - Agyonnyomja a pókot, és efölötti bánatát elterelendő tovább gúnyolódik: - *Nem tud csehül, nem tud csehül . . . !*

A királynő arcul csapja. A bolond az arcára szorítja a tenyerét és az ajtóhoz sántikál. De a királynő hangja megállítja: - *Játsszál! Joue!*

A bolond dacosan habozva áll, majd lassan visszafordul. Biccege közelebb jön, halkán megszólal: - *Láttam valakit . . . egy embert . . .* - Amikor a királynő közelébe ér, akaratlanul lendít a karjával, hogy az ijedten visszahököl. - *Egy kaszást . . .* - Nagy lendülettel eljártssza, amit mond, - *füvet kaszálni . . .* - Aztán hirtelen leejti a karját: - *Nincs kaszám, nem tudok dolgozni . . . Je n'ai pas . . . Hogy mondják: kasza?*

A királynő vészjósló nyugalommal válaszol: *Une faux!*

A bolond merészen megismétli: - *Je n'ai pas une faux . . . Nincs kaszám. Nem tudok dolgozni.*

Még egy pofont kap. A királynő kevélyen felül a trónra. A bolond rezignáltan lekuporodik a földre. Az asszony megböki a lábával: - *Joue! Játsszál! Szórakoztass! Si non . . .* - Újra beleserül.

A bolond ekkor mindkét kezével egy pillangó röptét utánozza, amely letelepszik a királynő lábára és ott marad mozdulatlanul. - *Az élet, amellyel olyan nagyra vagyunk, asszonyom, csupán félreértés . . . Jelentéktelen intermezzo a két nemlet között . . .* - A királynő halk, elégedett nevetése további játékra buzdítja a bolondot.

A bolond most pantomimmal utánozza a madarak röptét, a legkisebttől egészen a sasig, melyet egész testével, hatalmas „szárnycsapásokkal” ad elő. Hívogatja a királynőt, magával akarja vinni, és a királynő enged a csábításnak, feláll a trónszékre és hagyja, hogy a „sas” elragadja, elvigye a vállán. A bolond végigkereng vele a hatalmas termen; mindkettőjüket hatalmába kerítette a egyszerű játék varázsa, amelyet hirtelen megtör a király felháborodott kiáltása: - *Botrány!*

És az udvaroncok és udvarhölgyek, akik ott állnak a király körül az ajtóban, visszhangszerűen ismétlik: - *Botrány! . . . Botrány!*

A bolond kővé mered, a királynő suhogó bíborselyem köntösében lesiklik a „sas” válláról a földre. Arcán még a játék pírja, de máris elvörösödik haragjában, tekintete gyűlölködve villámlik, hogy megszegényítették - és arcul csapja a bolondját . . .

Belekarol királyi férjébe és harsonaszótól kísérve kivonul a trónteremből.

A bolond fájdalmas fintorral nyomkodja arcát, amikor kintről megszólal egy egészen más hang: - *Hol vagy?! . . . Van itt valaki?*

4. Várudvar (nappal)

Slach, a várkastély gondnoka, kivörösödött fél arcát dörzsölve (kopott kordbársony-nadrágban, kigombolt ingben) kilép a várkastély kapuján az udvarra. Barátja, a hadirokkant Václav, hatalmas csődör hátán ül és a nagyothallók emelt hangján zsörtölődik: - *Hol vagy már megint, te szerencsétlen! Az ember kiordítja a tüdejét . . .* - Észreveszi Slach vörös arcát. - *Mi van veled, hogy úgy ég a pofád?*

Slach panaszosan dohog: - *Éppen ott, ahol fáj a fogam! Alaposan meglegyintett . . . !*

Václav értetlenül körülnéz: - *Kicsoda?* - De aztán látja a várkastély sötét bejáratát, Slachot, és észbekap: - *Ja . . . ? Már megint?*

Slach észrevette barátja tekintetében a bizalmatlanságot; sértődötten kérdi: - *Nem hiszed?*

Václav megrázza a fejét és békülékenyen mondja: - *Már mi-*

ért ne hinném? Mi hasznom lenne abból, ha nem hinnék neked? Én aztán tudom, milyen az, ha az embernek nem hisznek . . . Visszahoztam a lovadat . . . Franta kérdezteti, mikor hozod el neki a fát.

Slach közben lesegítette Václavot a lóról és a kocsi elé fogja az egyik kedvű csődört. - *Elhozzuk, ugye Ferry, hogy elhozzuk neki?*

Václav nehézkesen mászik fel nyomorék lábával a kocsira. - *Azt üzeni, jó lesz sietni! Nemsokára megjönnek a vendégek.*

Slach méltatlankodik: - *Miért nem szólt hamarabb! Már megint ez a rohanás! Az elszietett munka felemészti az ember erejét, ugye Ferry?* - Jókora nyaláb szalmát dob a kocsisderékba.

Václav gondosan szétteregeti a szalmát: - *Valami német . . .*

Slach felfigyel: - *Kicsoda? Micsoda? . . . Ki német?* Václav türelmesen magyaráz: - *Hát a vadász . . . A vendég. De alítólag tud csehül* - teszi hozzá békülékenyen.

Slach megőrül, megpaskolja a ló farát: - *Látod, Ferry! Német és tud csehül. Vagy itt született, vagy itt akar meghalni.*

Václav rezignáltan megjegyzi: - *Biztos tudja, mit akar. Nem ő lesz az első, de nem is az utolsó . . .*

Slach a kocsi oldalához erősíti a gyeplőt és bemászik öreg ba-

Chantal Poulain - a királynő szerepében

rátja mellé a kocsisderékba. Mind a ketten kényelmesen hanyatt fekszenek. - *Ma kocsin, holnap kocsi mellett, holnapután kocsi alatt . . . !* - morfondírozik Slach. - *Irány a kocsmá, Ferry!* - kiált rá a lóra, és az engedelmesen nekilődül . . .

8. Réten (alkonyat)

Slach sarjút kaszál. Egy bokor alól rémülten kirohan egy nyúl. Slach abbahagyja a munkát, utánakiált: - *Te, öcsi, szólj mindenkinek, hogy megint itt a német és lesz nagy lövöldözés. Jarda és Tonda nehogy előmerészkedjenek! De Oszkárnak inkább ne szólj, éljen még nyugodtan pár napig . . .* - A nyúl eltűnik,

Slach még hozzát teszi, mintegy saját magának: — *Mert még megüti a guta szegényt, és akkor nem lesz kire vadászni.*

Megköszörüli a kaszát és mielőtt suhintana vele, a fűnek beszéli: — *Neked nincs mit félned, te újra kinősz. De Oszkár szegény, ő már nem . . .* — Felemeli a kaszát, suhint egyszer, kétszer, s a fű szép rendezett sorokban terül el a földön.

9. Falusi templomtér (nappal)

A kocsmá előtt tíz-tizenkét falubeli várakozik, köztük Slach is. Kisvártatva kényelmes Mercedes fékez le előttük.

A kocsiból kiszáll König, magas, kissé elnyúlt arcú, ötven körüli férfi. Kezet ráz Berkával, majd int a kocsiiban ülő útitársnőjének, hogy helyben vannak.

Amikor a Könignél jóval fiatalabb, szőke lány kiszáll, és Slach meglátja az arcát, a fiatalember megdermed a döbbenettől. A lány a királynő tökéletes hasonmása . . .

Slach önkéntelenül maga elé rebegi: — *Vagy ő maga lenne az . . . ?*

10. Kocsmában (nappal)

A girlandokkal feldíszített kocsmában folyik a bemutatkozás. Berka odainti az ajtónál ácsorgó Slachot, majd a vendégekhez fordul: — *Engedjék meg, hogy bemutassam: Slach . . . Ő fogja majd a gondjukat viselni . . .*

Slach jöttében felborít egy széket. Berka Königre és menyasszonyára néz és jelentőségteljesen a homlokára bök: — *Kicsit . . . ütődött, . . . de az erdőt úgy ismeri, mint a tenyerét!*

Slach könnyedén meghajol a vendégek előtt. Fürkésző tekintet le nem veszi a szőke lányról: — *Slach.*

A lány rámosolyog és igyekszik pontos kiejtéssel válaszolni: — *Örvendek igazán, nagyon.*

Slach döbbenten bámul rá. Óvatosan megkérdi: — *A hölgy francia?*

A lány csodálkozik, kissé ingerülten kérdi Königtől: — *Honnan tudhat? C'est pas possible, il a reconnu mon accent!*

Nagy a nevetés, mert Slach mély udvari meghajlással bókol a lány előtt, aki sportosan a kezét nyújtja. Slach udvariasan kezét csókol. A falusi kocsmában ez a gesztus teljesen valószínűtlenül hat. Mindenki elhallgat. A beállt csendben valaki zavartan köhint, egy lány felvihog. Slach közben az ajtó felé hátrál és mentében még megismétli az udvari meghajlást.

Berka sűgva magyarázza a vendégeknek Slach különös viselkedését: — *Tetszik tudni, ez a Slach egy kicsit . . . hogy is mondjam . . .*

König kiségti: — *Trotli . . . ?*

Berka bólint, de közben mind a ketten rámosolyognak a távolodó Slachra. Berka még megjegyzi: — *Nem iszik mást, csak vizet.*

König Slach irányába emeli poharát, Slach egy pohár vízzel viszonozza a gesztust és közben kicsit leönti magát. Berka oda szól neki: — *Té, Slach, játsszál már valamit, hadd szórakozzunk!*

Slach a szőke nőre néz, leteszi a poharat, megtörli vizes állát és anélkül, hogy levennie róla a szemét, egy tükrös ajtajú szekrényhez lép. Kinyitja, felhúzott térdekkel felakasztkodik a szekrényajtóra és a tükörkép segítségével, szabad karját lengetve, repülést mímel. Ünnepelesen közli az elcsendesedett nézőkkel: — *A repülés az emberiség évezredek álma a szabadságról, álom, amely először a madaraknak teljesült.*

König menyasszonya feszült érdeklődéssel mondja: — *Nem érteni.*

Slach kijavítja: — *Nem értem . . .*

A lány engedelmesen ismétli: — *Nem értem . . .*

Jan Malíř operatőr és Vera Chytilová

Slach még mindig döbbsen a hasonlóságtól, sőt a királynővel folytatott dialógus hasonlóságától, mintegy önkéntelenül a többiek felé — félre — mondja: — *Nem tud csehül. . . nem tud csehül. . . !*

A többiek nevetnek, a lány dühös, elvörösödik, de uralkodik magán.

11. Mezei úton (nappal)

Slach nyereg nélkül ül a lován, így vezeti a várkastély felé a lassan mögötte haladó Mercedest. A volánánál König menyaszszonya, Regina. Slach halkan maga elé beszél: — *A világon csak nagyon kevés teljesen lehetetlen dolog van. Hátha mégis ő az. . .*

A lány rádudál. A ló megugrik, nekiiramodik. Slachot ez teljesen váratlanul éri, de villámgyorsan megrántja a gyeplőt. Nyugtítja a lovat: — *Vigyázz magadra, Ferry, tudod, hogy kehes vagy. És a megfutamodás még soha semmit nem oldott meg. . .*

13. Vendégszoba a várkastélyban (nappal)

König, Regina és Slach belépnek a tágas szobába. A lány nem bír betelni a sok gyönyörűséggel. Elragadtatva ismétlgeti: — *C'est incroyable. . . !*

Könignek is tetszik a környezet. — *Magnifique!* — mondja, de aztán végigzuhan az ágyon.

Slach a szoba sarkába állítja a poggyászt, amit segített felcipelni, Regina közben ablakról—ablakra járva csodálja a kilátást. — *Incroyable. . . !* — ismétlgeti még néhányszor. Aztán odafordul Könighez és amikor látja, hogy a férfi már majdnem alszik, nekitámad: — *Szórakoztass!*

Slach már az ajtóban felkapja a fejét a meglepetéstől.

14. Trónterem (nappal)

A szoba ugyanaz, mint az előző jelenetben, de a berendezés a trónteremből való. Bíborvörös kárpitok, bársonyfűggönyök, gobelinek, súlyos bútorok.

A királynő ugyanúgy és ugyanott áll, mint az előbb Regina, de királynői öltözékben. Türelmetlenül dobbant a lábával: — *Hallod? Szórakoztass! Joue!*

Slach gyorsan végigtapogatja magát; megnyugszik. Ismét ő az udvari bolond. De rémülten veszi észre, hogy csuklóján ottmaradt a karórája. Gyorsan a háta mögé dugja a kezét, és hízalgő vigyorral válaszol királynőjének: — *Semmi nem jut eszembe, üres lett a fejecske. . .*

16. Slach szobája a várkastélyban (nappal)

Slach rosszkedvűen lép be a szobájába, amely egyben konyha, hálószoba, sőt, műhelyféle is. A szoba tele van madarakkal, szabadon röpködnek, csicseregnek. Letelepdednek a szanaszét heverő hangszerekre. Slach madárpiszkot töröl le a nagybőgőről, aztán a rongyot lengetve zavarja kifelé a madarakat az ablakon: — *Az ember örökké csak takarítson utánatok! Menjete a francba, ma semmi kedvem veletek szórakozni!*

Slach levág magának egy karéj kenyeret, megsózza, és leül íróasztalához egy vastag, nyitott krónikához. Lapozgat. Beleolvass. Morfondírozik: — *Hogy nekem már mi mindent kellett megélnem! És még mi mindent fogok megélni. . . !*

Összecsukja a könyvet és az ablakhoz megy. Kinéz, és a várudvaron meglátja Reginát. A lány nyilván ismerkedik a kastéllyal. Nézelődik, körbejár, mindenre kíváncsi.

Slach figyel, és halkan, a magányos emberek gyakori szokása szerint, mondja a magát: — *Ez a hasonlóság! Mégis ő lenne? . . . De hát arról neki tudnia kellene. . . Vagy mégsem? Igaz, neki semmit se muszáj. . . Meg aztán, amúgy se vallaná be. . . De hátha elárulja magát. . . Mindenesetre veszélyes nőszemély. . .*

19. Várudvar (reggel)

Az udvari bolond lent téblábol az udvaron. Hallja, ahogy az emeleten a sikerületlen vadászat után König szobájuk ajtaján dörömböl: — *Chérie! Wo bist du denn? Ott vagy?*

Edénytörés csörömpölése a válasz és Regina dühös felcsattanása: — *Non!*

Boleslav Polívka

König is dühösen káromkodik: — *Krucifix! Ouvre donc!*

Újabb csörömpölés: — *Non!*

A bolond az udvar sarkába húzódik. Az emeleti folyosó ablakán König hajol ki. Lekiált: — *Lent van, Slach? A megzavarodott bolond mélyen meghajol, és ijedten rebegi: — Igen, fenség!*

König még jobban kihajol: — *Rosszul hallom magát, Slach. Kérem, jöjjön fel ide hozzám.*

A bolond gyorsan lekappa csörgős sipkáját és besiet a kastélyba. Menet közben dohogva lamentál: — *Az ember már semmi-ben nem lehet biztos. . . Már megint lekéstem a jelenésemet. . .*

21-22. Vendégszoba a várkastélyban. Rét (éjjel)

Regina kinéz az ablakon és látja, amint Slach kisiet a várudvarról a közeli rétre, ahol egy állványra hatalmas fehér ponyvát erősít. Aztán ráirányítja egy lámpa fényét: a sötétben most óriási világító négyszög ragyog.

Regina sietve elhagyja a szobáját, végigfut a udvaron és közben hallja König kopogtatását, heves suttogását: — *Régine, chérie, ouvre donc! Chérie. . . !*

Regina odaér Slachhoz. A ponyvát közben már ellepték az éjjeli lepkék, kérészek, tiszavirágok. Lenyűgöző látvány!

Amikor Slach észreveszi és ráköszön, Regina összerezzen és továbbra is a ponyvára szegezett tekintettel kérdi: — *Maga itt mit csinál?*

Slach feszülten figyeli a lányt. — *Nem tudja? Számolom a halálfejeseket.*

Regina végre ránéz. Nehezen ejti ki a bonyolult idegen szót: — *Halál-feje-seket?*

Slach óvatosan próbálja emlékeztetni: — *De hiszen így szoktuk minden évben...*

A lány értetlenül ismétli: — *Chaque année? Pour savoir combien des mortes?*

— *Igen, hogy megtudjuk, hány halottunk lesz . . . Honnan tudja?*

Regina csodálkozik: — *Én nem tudja semmi. Maga mondani. Slach hosszan nézi, aztán halkan, nyomatékosan mondja: - Hallom minden gondolatát, még mielőtt kimondaná . . . Nem érzi, hogy . . . mi már ismerjük egymást?*

Regina szemében felcsillan valami felismerésképe, de nem vallja be: — *Nem értem . . .*

Slach bizonytalanul a lányra, majd magára mutat: — *Nous deux . . . mi ketten . . .*

Regina nem akarja megérteni: — *Que voulez-vous dire par cela?* Slach türelmesen magyarázza: — *Azt akarom mondani . . . , hogy mi ketten . . . a múltban . . . Kettőnk múltjáról beszélek . . . — pantomimmal próbálja jelezni a múltat, de mozdulatai kétértelműen hatnak.*

Regina összehúzza a szemét: — *Relation . . . ?* Slach óvatosan bólint, Regina felháborodik: — *Vous-êtes vraiment fou! . . . Maga bolond!* — Dühösen belerúg a ponyvába. — *J'en ai assez! Demain je vais partir!* — Sarkon fordul és elmegy.

Slach a lámpával a kezében utánaszalad. Izgatottan rimánkodik: — *Nem szabad elmennie!*

Reginát meglepi a férfi hangja. Megáll. Szeretne megszabadulni tőle, de győz a kíváncsiság. Kicsit kihívóan megkérdi: — *Miért?*

Slach nagy nehezen, de nyomatékosan kinyögi: — *Ahol minden elsüllyed, ott felbukkan a szerelem . . .*

Regina ámulva felnéz rá, aztán elbizonytalanodva mondja: — *Vous-êtes vraiment amusant . . .*

Slach izgatottan suttogja: — *Maga összetéveszti a merészséget a bolondsággal, ugye?* — Regina nagy lélegzetet vesz, de képtelen válaszolni. Elfordul, mint aki el akarja rejteni az arcát. Slach gyorsan folytatja: — *Maga azt hiszi, hogy bolond vagyok. Csak bolond! Bouffon!*

Regina közben sietve elindul, aztán az utolsó szó hallatán megtorpan és haragosan kiáltja: — *Oui, bouffon!*

Slach megdermed, mint akít fejbe kólintottak, de aztán fel-emeli a lámpást és a lány arcába világít. Remegő hangon suttogja: — *Tudtam, tudtam . . . ! Azonnal rájöttem, hogy te vagy az!*

Regina csodálkozva rámered: — *Comment?*

Slach elbizonytalanodik: — *Ekkora szépség csak ezer évben egyszer születik . . .*

Regina végigméri, nem tudja, mit kezdjen vele, aztán egy ajkbiggyeszéssel csak ennyit mond: — *Unom . . . — és elindul.*

Slach utoléri, egy lépésnyire mögötte megy és halkán kéri: — *Ne utazzon el!*

24—25. Kocsmában, Várudivaron (nappal)
— *Képzeld, ő az, de nem tud róla . . . !* — újságolja Slach barátjának, Václavnak. — *Bár azelőtt a jelenlétemben soha nem pofozta fel a királyt . . . — Észreveszi, hogy a kocsmárosné hallgatódik. Odanyújtja a poharát: — Kaphatnék még egy kis vizet?*

A szomszéd asztaltól valaki részegen motyogja: — *Te, Slach, játsszál már nekünk valamit!*

Slach a fejét rázza. Václavnak hirtelen eszébe jut valami: — *Tudod-e, hogy König az csehül király?*

Slach elcsodálkozik: — *Tényleg: ez nem jutott eszembe! Tulajdonképpen azt sem tudom, hogy néz most ki. Nem nagyon mutatkozik. — Majd Václav értetlen tekintetere magyarázón hozzászól: — Mármost ott . . . Václav közelebb hajol Slachhoz és a fülébe súgja: Tudod-e, hogy még sose árultad el: ez tőled függ, hogy mikor vagy ott és mikor vagy itt?*

Slach elgondolkodik: — *Néha egyszerűen odalök valami, azt sem tudom, hogy kerültem oda . . . De az a furcsa, hogy néha, amikor ott vagyok, teljesen megfeledkezem arról, hogy létezik egy „itt” is . . .*

Václav izgatottan fészkelődik: — *Egyszerűen elugrasz oda, amikor csak eszedbe jut?*

Slach révedező tekintettel, habozva válaszol: — *Hiszzen éppen ez az . . . Azt sem tudom pontosan, hogy onnan ugrok-e el ide vagy innen oda . . . ?*

Václav nem érti: — *Hogyhogy?*

Slach élénken gesztikulálva próbálja megmagyarázni: — *Hát amikor ott vagyok, úgy tűnik, hogy ide ugrok el. Ha pedig ott vagyok, akkor úgy tűnik, hogy oda ugrok el . . .*

Václav még mindig nincs megelégedve: — *Szóval én épp arra lennék kíváncsi, hogy ez az egész tőled függ-e?*

Slach elmosolyodik: — *Néha . . . néha sikerül, de nagyon kell akarom. Máskor meg nincs is hozzá kedvem és mégis ott vagyok. Az is előfordul, hogy nagyon akarom, de sehogysem megy és folyton csak itt vagyok . . . Szóval egészen sosem biztos a dolog.*

Václav megkockáztatja: — *Hát mondjuk most, ha akarnád . . . ?*

Slach habozik: — *Megpróbálhatom . . . Habár néha ott se olyan jó minden . . . De megpróbálom.*

Václav majdnem könnyörög: — *Próbáld meg! Hisz neked az nem olyan nagy dolog!*

Slach körülnéz, igyekszik koncentrálni. Újra körülnéz. A szomszéd asztaloknál elhallgatnak, könyökkel lökdösis egymást az emberek. Sejtik, hogy Slach készül valamire.

Slach aggódva a kocsmárosnéra néz: — *De aztán ne zavarjon senki!* — erősen behunyja a szemét . . .

. . . és máris ott bukfecezik az udvari bolond a várudivaron és szórakoztatja a felcicomázott udvaroncokat.

Mire megszólal a kocsmárosné: — *Ennek meg mi baja?*

Az udvari bolond ügyetlenül a hátára esik és fájdalmas fintorral tápáskodik fel a földről . . .

Slach kinyitja a szemét és nehézkesen feltápáskodik a székről. Az asztaluknál ott áll a kocsmárosné, Václav pedig tátott szájjal bámul a barátjára. Slach ingerülten mondja az asszonynak: — *Olyankor, amikor nem vagyok itt, ne szóljon hozzám! És most hozzon nekem egy bécsiszeletet!*

A kocsmárosné sértődötten elvonul.

A többiek nevetnek, aztán hirtelen elhallgatnak. Az ajtón éppen most lép be Regina. Slach udvarias gesztussal az asztalukhoz invitálja. Regina először figyelemre se méltatja, de amikor meglátja a bécsiszeletet, amit a kocsmárosné éppen kihoz a konyhából, szó nélkül követi és leül. Slach odatolja elé a tányért: — *Ez a magáé . . . Nekem pedig hozzon még egyet* — mondja aztán a kocsmárosnénak.

Regina jó étvágygal kelik az evésnek, miközben Václav úgy falja a személev, mint egy földöntúli lényt. Slach odahajol a barátjához: — *Minden nőre úgy kell nézni, mint a néhai gyerekre vagy a leendő vénasszonyra . . .*

28. Réten (nappal)

A királynő lóháton, lengő vörös palástjában, parancsolóan suhint a lovaglóstórával: — *Tu arrivez!*

A várból ide vezető mezei úton megjelenik az udvari bolond saját kezűleg készített műlován. Az egyszerű szerkezet, ami a derekára van erősítve, nagyon ötletes és mulatságos. Saját lábán „odalovagol” a meglepett királynőhöz, aki nyele (saját szigorú arcát ábrázoló) álarca mögé rejtje elégedett mosolyát.

A bolond büszkén mutatja be úrnőjének az új játékot. Aztán egymás mellett lovagolnak, a királynő lépésben vezeti lovát, a bolond saját lábán üget és élcelődik: — *Úlve járok, járva ülök . . . !*

A királynő kisvártatva megirigyli, és leszól a nyeregből: — *Most én!*

A bolond kissé elcsodálkozik: — *Hát erre, hogy úgy mondjam, nem számítottunk . . . De ha a királynő úgy parancsolja . . . — Lecsatolja magáról a „lovat” és a királynő derekára erősíti. Az asszony élvezzi a játékot, ide-oda „lovagol” boldogan.*

Aztán a bolond maga elé emeli lovastul a nyeregbe és együtt

Boleslav Polívka, a bolond szerepében

lebegnek a tájban, a könnyedén ügető ló hátán himbálózva.

A királynőnek ez a lovaglás a gyermekkorát juttatja eszébe, franciául kezd mesélni, de tudni akarja, hogyan hangzik csehül, amit mond. A bolond tehát rögtön le is fordítja: — *Amikor még kislány voltam, gyakran álmodtam, amint egy szilaj ló hátán a magasban repülök. Szerettem azt a repülést, szerettem a földet lent a mélyben . . . De az emberek a magasból egészen aprók voltak, kicsinyek, mint a hangyák és én gyűlöltem őket . . .*

A bolond döbbenet elengedi a gyeplőt: — *Ó az, nem bírom tovább!* — mondja magának halkán, s aztán mindketten leesnek a lóról. A bolond azonnal felpattan és felkiált: — *Micsoda megkönnyebbülés! Mintha csak lebegnék!*

A királynő viszont ülve marad a földön és tajtékszik dühében. — *Menj el! Tűnj el! Te hagyni leesni a királynőt! Tu m'a laissé tomber! Tu as laissé tomber la reine!* — kiáltozik felháborodva.

A bolond rémülten mentegetőzik: — *Bocsásson meg, de ön már . . . ön már elbűhataitlan volt . . . Bocsásson meg!*

A királynő féktelen haragra gerjed: — *Soldata! Soldata!* — kiáltja, és a közeli erdőből néhány régvolt katona jön elő szaladva. Bekerítik a bolondot. Az ijedten körülnéz, majd görcsösen lehunyja a szemét: — *Most nagyon szeretnék máshol lenni! . . .*

31. Trónterem (nappal)

Pribékek vonszolják a királynő színe elé a megkötözött udvari bolondot. A királynő megvetően ránéz: — *Úgy, hát te már nem szeretsz engem? Tu ne m'aimes plus?*

A gúzsba kötött bolond beszélni is alig bír: — *Már hogyan szeretném!* — nyög a szerencsétlenül.

A királynőnek a szeme se rebben: — *Tu ne veux plus m'aimer?*

A bolond fájdalmasan vergődve feljajdul: — *Dehogynem! Persze, hogy szórakoztatni akarom . . . De mindenem fáj! Oldjanak már ki!*

A királynő kegyesen int a pribékeknek, hogy oldják ki a köteleket. De a hangja továbbra is vesztősló: — *Tu ne veux plus jouer pour moi?*

A bolond sajnó csuklóját dörzsölve körülnéz. Az ajtóban örök állnak. — *Dehogynem, persze, hogy játszani akarok a királynőmmel! De most, hogy a király halott, azt hittem, hogy már nem lesz . . .* — megakad, nem tudja folytatni.

A királynő fenyegetően közbevág: — *Úgy! Te azt hitted, hogy én már nem leszek? Que mon temps est passé?!*

A bolond kapkodva magyarázkodik: — *Nem, nem! Azt hittem, hogy már nem lesz rám szüksége . . . Hiszen gyászolunk . . .*

A királynő felcsattan: — *Joue! Játsszál!*

A bolond körülnéz, elindul. Az örök azonnal keresztbe tesz a lándzsáikat az ajtó előtt. De a bolond csak az ajtó közelében álló nagy tükörhöz megy. Ráakaszódik és utánozza a madárrepülést: — *A repülés az emberiség ezeréves álma a szabadságról, s ez először a madaraknak teljesült . . .*

De a királynő szeszélyesen leinti: — *Fais-moi le roi!*

A bolond ijedtében leesik a tükrorról. Rémülten ellenkezik: — *Nem, azt nem! A királyt nem . . .!*

De a királynő hajthatatlan: — *Játssz a királyt! Joue!*

A bolond kétségbeesetten tiltakozik: — *Nem, ezt ne kívánja tőlem!*

A királynő felemeli a hangját: — *Játsszál!*

Ekkor a bolond alkudozni kezd: — *Eljátsszom a püspököt! Eljátsszom a hóhért!*

De a királynő köti az ebet a karóhoz: — *Játssz el a királyt!*

A bolond kibúvót keres: — *És ha valaki meglát vagy meghall minket?*

— *Játsszál!*

Ekkor a bolond letérdel a trón elé és könyörögve rebegi: — *Félek!*

A királynő rárivall: — *C'est un ordre!*

A bolond feladja a küzdelmet. Eloson egy oszlop mögé, ahonnan kisvártatva felhangzik: *Schätzchen!* — Aztán előcsoszog, a király karikatúrájának öltözve. Recsegő hangon megszólal: — *Heilige Nacht . . .*

A királynő nem válaszol, de álarca mögül undorodva-mulatva szemléli a játékot. A bolond végre testközelve ér hozzá: *Ich liebe dich. . .*

A királynő iszonyodva ellöki magától. A bolond megtántorodik, elváltoztatott hangon panaszosan óbégat: — *Krucifix, Herrgott, warum? Ez nem élet, ez nem kapcsolat, ez nem szerelem. . .!* — És közben nyújtogatja a kezét, próbálja megérinteni úrnőjét.

Az asszony ügyesen kitér, elhúzódik minden kísérlet elől, de végül ráordít a bolondra: — *Mit képzelsz, hol vagy?*

A bolond abbahagyja az óbégatást és saját hangján jelentősegteljesen kijelenti: — *Itt!*

— *És mit képzelsz, ki vagy?!* — kérdi még élesebben a királynő.

A bolond visszaváltozik királlyá és magabiztosan mondja: — *Ich bin König!*

A királynő még mindig elégedetlen: — *És mit képzelsz, ki vagyod én?!*

A bolond szemrebbenés nélkül rávágja: — *Az én udvari bolondom!*

Az asszony szeme felcsillan, majd alamuszi mosollyal végig-méri és bólint: — *D'accord!* — és eltűnik egy függöny mögött.

A magára maradt férfi feléz a vérfoltos trónra: — *Én is úgy járok majd, mint az elődöm . . .*

Bevezette és fordította: Katerina Posová